

**RAQAMLI VALYUTALAR VA ULARNING AN'ANAVIY MOLIYA
TIZIMIGA TA'SIRI**

**ЦИФРОВЫЕ ВАЛЮТЫ И ИХ ВЛИЯНИЕ НА ТРАДИЦИОННУЮ
ФИНАНСОВУЮ СИСТЕМУ**

**DIGITAL CURRENCIES AND THEIR IMPACT ON THE
TRADITIONAL FINANCIAL SYSTEM**

Sharopov Fayzullo

Toshkent davlat iqtisodiyot universiteti

Annotatsiya: Ushbu maqola raqamli valyutalarning paydo bo'lishi va rivojlanishini, shuningdek ularning an'anaviy moliya tizimiga ta'sirini o'rganadi. Tadqiqot adabiyotlar tahlili orqali amalga oshirildi va raqamli valyutalarning afzalliklari, muammolari va kelajak istiqbollari muhokama qilindi. Natijalar raqamli valyutalarning moliyaviy innovatsiyalarni rag'batlantirishini, lekin tartibga solish va xavfsizlik muammolari tufayli to'liq qabul qilinishiga to'sqinlik qilayotganini ko'rsatdi.

Kalit so'zlar: raqamli valyutalar, kriptovalyutalar, blokcheyn, moliyaviy innovatsiyalar, markazlashtirilmagan moliya

Аннотация: В этой статье рассматривается возникновение и развитие цифровых валют, а также их влияние на традиционную финансовую систему. Исследование проводилось с помощью анализа литературы и обсуждало преимущества, проблемы и перспективы цифровых валют на будущее. Результаты показали, что цифровые валюты стимулируют финансовые инновации, но препятствуют их полному принятию из-за проблем с регулированием и безопасностью.

Ключевые слова: цифровые валюты, криптовалюты, блокчейн, финансовые инновации, децентрализованные финансы

Abstract: This article explores the emergence and development of digital currencies, as well as their impact on the traditional financial system. The study was carried out through literature analysis and discussed the advantages, problems and future prospects of digital currencies. The results showed that digital currencies

encourage financial innovation but prevent full adoption due to regulatory and security concerns.

Keywords: digital currencies, cryptocurrencies, blockchain, financial innovation, decentralized finance

KIRISH

Raqamli valyutalar, ayniqsa kriptovalyutalar, so'nggi o'n yillikda moliya sohasida eng muhim innovatsiyalardan biri sifatida paydo bo'ldi. Bitcoin 2009-yilda yaratilganidan beri, raqamli valyutalar soni va turli-tumanligi sezilarli darajada oshdi (Nakamoto, 2008). Ular nafaqat yangi to'lov vositasi sifatida, balki an'anaviy moliya tizimiga jiddiy ta'sir ko'rsatuvchi omil sifatida ham e'tirof etilmoqda.

Ushbu maqolaning maqsadi raqamli valyutalarning mohiyati, ularning rivojlanish tarixi va an'anaviy moliya tizimiga ta'sirini o'rganishdir. Shuningdek, raqamli valyutalarning afzalliklari va muammolari, ularning kelajak istiqbollari hamda tartibga solish masalalari ham ko'rib chiqiladi.

USULLAR VA ADABIYOTLAR TAHLILI

Ushbu tadqiqot asosan adabiyotlar tahlili usuli orqali amalga oshirildi. Akademik jurnallar, moliyaviy hisobotlar, markaziy banklar va xalqaro moliyaviy tashkilotlarning ma'lumotlari o'rganildi. Quyidagi asosiy mavzular bo'yicha adabiyotlar tahlil qilindi:

1. Raqamli valyutalarning paydo bo'lishi va rivojlanishi
2. Blokcheyn texnologiyasi va uning raqamli valyutalar uchun ahamiyati
3. Raqamli valyutalarning an'anaviy moliya tizimiga ta'siri
4. Raqamli valyutalarning afzalliklari va muammolari
5. Raqamli valyutalarni tartibga solish masalalari

NATIJALAR

Adabiyotlar tahlili natijasida quyidagi asosiy xulosalar chiqarildi:

Raqamli valyutalarning paydo bo'lishi va rivojlanishi: Raqamli valyutalar g'oyasi 1980-yillarda paydo bo'lgan bo'lsa-da, amaliy tatbiq etilishi Bitcoin bilan 2009-yilda boshlandi (Chaum, 1983; Nakamoto, 2008). Keyinchalik Ethereum, Ripple va boshqa ko'plab kriptovalyutalar paydo bo'ldi. 2023-yil oxiriga kelib, dunyoda 10 000 dan ortiq kriptovalyuta mavjud bo'lib, ularning umumiy bozor kapitallashuvi 1 trillion dollardan oshib ketdi (CoinMarketCap, 2023).

Blokcheyn texnologiyasi: Blokcheyn texnologiyasi raqamli valyutalarning asosiy texnologik poydevori hisoblanadi. U markazlashtirilmagan, xavfsiz va shaffof tranzaksiyalarni amalga oshirish imkonini beradi. Blokcheyn nafaqat moliya sohasida, balki boshqa ko'plab sohalarda ham qo'llanilmoqda.

An'anaviy moliya tizimiga ta'siri: Raqamli valyutalar an'anaviy moliya tizimiga sezilarli ta'sir ko'rsatmoqda. Ular to'lov tizimlarini yanada samarali va arzon qilish, moliyaviy xizmatlardan foydalanish imkoniyatini kengaytirish va yangi investitsiya imkoniyatlarini yaratish orqali moliya sektorini o'zgartirmoqda (Barrdear and Kumhof, 2021).

Afzalliklar va muammolar: Raqamli valyutalarning asosiy afzalliklari qatoriga tezkor va arzon tranzaksiyalar, global miqyosda foydalanish imkoniyati, shaffoflik va xavfsizlik kiradi. Biroq, narxning beqarorligi, tartibga solish muammolari, xavfsizlik xavflari va energiya sarfi kabi muammolar ham mavjud.

Tartibga solish masalalari: Ko'pgina mamlakatlar raqamli valyutalarni tartibga solish bo'yicha turli yondashuvlarni qabul qilmoqda. Ba'zi davlatlar ularni to'liq taqiqlagan bo'lsa, boshqalari esa qonuniy to'lov vositasi sifatida tan olmoqda. Tartibga solish masalalari hali ham global miqyosda hal qilinmagan asosiy muammolardan biri hisoblanadi (Houben and Snyers, 2020).

TAHLIL VA MUHOKAMA

Raqamli valyutalar moliya sektorida inqilobiy o'zgarishlarga olib kelmoqda. Ular an'anaviy bank tizimidan tashqarida moliyaviy operatsiyalarni amalga oshirish imkonini beradi, bu esa moliyaviy xizmatlardan foydalanish imkoniyatini sezilarli darajada oshiradi. Ayniqsa, rivojlanayotgan mamlakatlarda, bank xizmatlari yetarli darajada rivojlanmagan hududlarda bu juda muhim ahamiyatga ega (Auer and Böhme, 2020).

Blokcheyn texnologiyasi raqamli valyutalarning asosiy innovatsion komponenti hisoblanadi. U nafaqat tranzaksiyalarni xavfsiz va shaffof amalga oshirish imkonini beradi, balki "aqli shartnomalar" kabi yangi imkoniyatlarni ham taqdim etadi. Bu esa moliyaviy xizmatlarning yangi turlarini yaratish va mavjudlarini takomillashtirish imkonini beradi.

Biroq, raqamli valyutalarning keng tarqalishi bir qator muammolarni ham keltirib chiqarmoqda. Narxning yuqori darajada o'zgaruvchanligi ularni ishonchli to'lov vositasi va qiymat saqlash vositasi sifatida ishlatilishiga to'sqinlik qilmoqda. Bundan tashqari, xavfsizlik masalalari, jumladan, kiberxujumlar va firibgarlik holatlari ham jiddiy muammo hisoblanadi.

Tartibga solish masalalari ham dolzarb bo'lib qolmoqda. Ko'pgina mamlakatlar raqamli valyutalarni qanday tartibga solish kerakligi borasida ikkilanmoqda. Bir tomondan, innovatsiyalarni rag'batlantirish va moliyaviy tizimni modernizatsiya qilish zarurati mavjud bo'lsa, boshqa tomondan, iste'molchilarni himoya qilish va moliyaviy barqarorlikni ta'minlash muhim ahamiyatga ega (Financial Stability Board, 2022).

Raqamli valyutalarning kelajagi ko'p jihatdan ularning tartibga solinishi va texnologik rivojlanishiga bog'liq. Markaziy banklar tomonidan chiqariladigan raqamli valyutalar (CBDC) kabi yangi yondashuvlar paydo bo'lmoqda, bu esa raqamli valyutalar va an'anaviy moliya tizimi o'rtasidagi farqni yanada kamaytirishi mumkin (Auer, Cornelli and Frost, 2020).

XULOSA

Raqamli valyutalar moliya sohasida muhim innovatsiya hisoblanadi va ular an'anaviy moliya tizimiga sezilarli ta'sir ko'rsatmoqda. Ular moliyaviy xizmatlardan foydalanish imkoniyatini kengaytirish, tranzaksiya xarajatlarini kamaytirish va yangi investitsiya imkoniyatlarini yaratish orqali moliya sektorini o'zgartirmoqda.

Biroq, raqamli valyutalarning to'liq qabul qilinishi va integratsiyasi uchun bir qator muammolarni hal qilish kerak. Narx barqarorligi, xavfsizlik, tartibga solish masalalari va energiya sarfi kabi muammolar hali ham dolzarb bo'lib qolmoqda.

Kelajakda raqamli valyutalar va an'anaviy moliya tizimi o'rtasidagi chegara tobora xiralashib borishi kutilmoqda. Markaziy banklar tomonidan chiqariladigan raqamli valyutalar kabi yangi yondashuvlar bu jarayonni yanada tezlashtirishi mumkin.

Umuman olganda, raqamli valyutalar moliya sohasida muhim o'zgarishlarni keltirib chiqarmoqda va ularning ahamiyati kelgusi yillarda yanada ortishi kutilmoqda. Shu bilan birga, ularning rivojlanishi va tartibga solinishi bo'yicha global hamkorlik va muvozanatli yondashuv zarur bo'ladi.

ADABIYOTLAR RO'YXATI

1. Auer, R. and Böhme, R., 2020. The technology of retail central bank digital currency. BIS Quarterly Review, March. [Auer, R. va Böhme, R., 2020. Chakana savdo markaziy bank raqamli valyutasi texnologiyasi. BIS choraklik sharhi, mart.]
2. Auer, R., Cornelli, G. and Frost, J., 2020. Rise of the central bank digital currencies: drivers, approaches and technologies. BIS Working Papers, 880. [Auer, R., Cornelli, G. va Frost, J., 2020. Markaziy bank raqamli valyutalarining yuksalishi: harakatlantiruvchi kuchlar, yondashuvlar va texnologiyalar. BIS ish hujjatlari, 880.]
3. Barrdear, J. and Kumhof, M., 2021. The macroeconomics of central bank digital currencies. Journal of Economic Dynamics and Control, 132, p.104148. [Barrdear, J. va Kumhof, M., 2021. Markaziy bank raqamli valyutalarining makroiqtisodiyoti. Iqtisodiy dinamika va nazorat jurnali, 132, p.104148.]
4. Chaum, D., 1983. Blind signatures for untraceable payments. Advances in Cryptology Proceedings of Crypto, 82(3), pp.199-203. [Chaum, D., 1983. Kuzatib

bo'lmaydigan to'lovlar uchun ko'r imzolar. Kriptologiya sohasidagi yutuqlar Crypto to'plami, 82(3), 199-203-betlar.]

5. CoinMarketCap, 2023. Global Cryptocurrency Market. [online] CoinMarketCap.com. [CoinMarketCap, 2023. Global kriptovalyuta bozori. [onlayn] CoinMarketCap.com.]

6. Financial Stability Board, 2022. Regulation, Supervision and Oversight of "Global Stablecoin" Arrangements. [online] FSB.org. [Moliyaviy barqarorlik kengashi, 2022. "Global barqaror koin" tartiblarini tartibga solish, nazorat qilish va kuzatish. [onlayn] FSB.org.]

7. Houben, R. and Snyers, A., 2020. Crypto-assets: Key developments, regulatory concerns and responses. European Parliament. [Houben, R. va Snyers, A., 2020. Kripto-aktivlar: asosiy o'zgarishlar, tartibga solish bo'yicha tashvishlar va javoblar. Yevropa parlamenti.]

8. Nakamoto, S., 2008. Bitcoin: A Peer-to-Peer Electronic Cash System. [online] Bitcoin.org. [Nakamoto, S., 2008. Bitkoin: Tengdoshlar o'rtasidagi elektron naqd pul tizimi. [onlayn] Bitcoin.org.]